

Latvijas valsts vēstures lappuses šķirstot

18. novembris — Latvijas Republikas proklamēšanas diena. Vēl pirms desmit un piecpadsmit gadiem čukstus un pusčukstus sirmgalviņai minēta. Jaunajai paaudzei šis datums līkās kā kaut kas tāls, nezināms un aizlieguma pļivura klāts. Vienīgi studenti, savus svētkus ar tradicionālajiem lāpu gājieniem svinot, toreiz paklausīti runāja, ka VDK vīri droši vien uzmanot, vai tikai jaunieši reizē neatzīmējot arī TĀS Latvijas svētkus.

Tikai tagad nāk apjaušma, cik muiļģība un bezjēdzīga bija komunistiskā režīma uzspiestā dzimtenes vēstures slēpšana. Cilvēku apziņā radīts tukšums, kuru nevar aizpildīt ne desmit, ne divdesmit gados. To nevar aizpildīt ar augstiem vārdiem par patriotismu, par morāli un Tēvijas mīlestību.

Savas valsts vēsturi nevar sadalīt izdevušos vai neizdevušos laika posmos. Un nevar to gluži kā zeķi vai cimdu atārdīt atpakaļ un adīt no jauna. Viss, kas noticis ar tutu, ar valsti, ar svarīgu un svēts — gan labais, gan ļaunais. Tāpēc ar pateicību ieklausīsimus cilvēkus, kuri pēta sava novada vēsturi, stāsta par pašu pieredzētiem notikumiem, vāc atmiņas, kuras mūsu bērniem un mazbērniem ļaus saprast, ka Latvijas vēsturi nevar sadalīt tajos vai šajos laikos.

Sagaidot Latvijas Republikas proklamēšanas atspodesmito gadadienu, uzskāmo publicēt materiālu ciklu, ko sagatavojušas Preiļu vēstures un lietišķās mākslas muzeja darbinieces. Šodien jūsu uzmanībai piedāvājam kādreizējā Rudzētu pagasta iedzīvotāja, agronoma Jāņa Būmaņa biogrāfiju. Preiļu rajona iedzīvotājiem Jānis Būmanis pazīstams kā vairāku vēsturisku publikāciju autors. 1996. gadā viņš ir izdevis brošūru «766. Rudzētu mazpulks», 1997. gadā grāmatu «Rudzētu pagasta skolas laikmetu griežos», bet šogad pētījumu par pagasta aizsargiem «Tēvijas sargi». Pašlaik autors gatavo manuskriptu par Rudzētu pagasta baznīcām, reliģijām, krucifiksiem, kapsētām un citām piemēnas vietām, pēta pagasta iedzīvotāju pretošanās okupācijas varām, sākot no 1905. gada līdz atmodai.

Būmaņu dzimtas stāsts

Es, Jānis Būmanis, esmu dzimis 1928. gada 30. aprīlī Daugavpils apriņķa Rudzētu pagasta Būmaņu mājās lauksaimnieka ģimenē. Mani vecāki nākuši no Ielām, kuplām ģimenēm.

Tēva vecāki Būmaņi (Bytmaņi) uz dzīvi Rudzētu pagasta teritorijā apmetušies pēc

1772. gada. Par Būmaņu ciemu pirmie ieraksti arhīva dokumentos parādās 1775. gadā. No tēva stāstītā atceros, ka viņa senicis bijis pirmais ienācējs. Līdz ar viņu jaunizveidotajā sādžā ienākuši arī Kasulieki, Kasali, Pastari, Ēriņi un Vīlcēni. Paša sākumā ciemam iedabiti seši zemes gabali («astāsti»). Vēlāk, ciemā nardoties Rudzītiem, Svālbem, Navoidiem, Neigāliem, zeme pārdalīta no jauna.

Mana tēva mamma nākusī no Skuteļu dzimtas. Skuteļi uz dzīvi pagasta teritorijā (Spryudu mājvietā) ienākuši no Skuteļu ciema Preiļu pagastā pēc 1850. gada. Ādamas Skutelis bijis muižas mežsargs. Viņš zinājis poļu valodu. Sākumā Ādamam Skutelim piederējūšas vairāk nekā 200 desetinās zemes, kuras lielāko daļu aizņēmis lāpu koku mežs. Tajā bijis ļoti daudz ošu (ūšu) un ozolu. Jādama, ka Ošas (Ūšas) upes vārds radies no tiem ošu mežiem, caur kuriem upe tecējusi.

Arhīva dokumentos, kurus esmu izpētījis, Rudzētu vai Rudzātu muižas vārds pirmo reizi minēts 1553. gadā. Tur rakstīts, ka Rudzētu muižā piederējuši baroniem Borhiem, ka muižas apkārtnē dzīvojuši katolicieši latvieši, ka muižas teritoriju no visām pusēm ieskaušī lieli un nepārejami purvi, kā arī meži.

Būmaņu un Skuteļu dzimtas bijušas samērā lielas un tajās bijis daudz ilgdzīvotāju. Būmaņu dzimta bijusi bagātāka meitām, bet Skuteļu dzimta dēliem. Būmaņu dzimtā bijušas raksturīgas arī laulības, kurās abas puses ir jau nobriedušā vecumā. Manam tēvam bijušas trīdesmit trīs māstīcas un brālēni.

Mans tēvs, Pēteris Būmanis, dzimis 1895. gadā. Beidzis pamatskolu, pēc tam taustkotlāju kursu Krievijā. 1916. gadā iesaukts caur armijā. 1918. gadā viņš nokļūst vācu gūstā un atgriežas mājās 1919. gada sākumā galīgi slims.

1919. gadā Rudzētu pagasta teritorijā Ošas upes ir frontes līnija starp Latvijas Nacionālo armiju un Sarkanā armiju. Visi iesaucāmo gadu vīrieši tiek mobilizēti krievu armijā, bet tēvs slīkās veselības dēļ uz iesaukšanu neierodas. Vēlāk viņu aizvur, atved uz Rudz-

tu centru un liek stāvēt pie eglēs, kamēr latviešu sarkanarmieši savā starpā spriež par viņa likteni: četri no viņiem ir par nošaušanu, bet četri (ar komandieri priekšgalā) pret. Tādā veidā tēvs tiek atbrīvots.

Nākamajā dienā tēvs un citi iedzīvotāji tiek sūti uz pozīciju rakšanu pie Kurčūnu ciema. Tēvs pamet darbu un bēg pāri Pelēčāres purvam pie Latvijas Nacionālās armijas uz Atāsienu, kur viņu ieskaita Ventpsils 2. kājmieku pulkā par ierindas kareivi. Karojot viņa vienība nonāk Polijā aiz Leonoles nio-

tas. Tēvs un vēl trīs karavīri iet izlīkos uz Barsuku (Bebru) ciemu, kur vēlāk izvietojas viņa vienība. Tā tēvs iepazīstas ar meiteni vārdā Nadežda, kura vēlāk kļūst par viņa sievu un manu māti. Mātes ģimene arī bijusi liela, rados daudz brālēnu un māsiņu.

Tatad, mana māte Nadežda Baranovska dzimusi 1901. gadā Polijā. Vecāki miruši, viņai vēl jānāst esot. 1918. gadā beiguši Polockas skolotāju semināru. Viņa bija gara auguma, drukna, zilām acīm un tumšiem matiem, strauja pēc dabas, bet ļoti čaka un darbīga.

Pēc demobilizācijas 1921. gadā tēvs apmaiņā vēstulēm ar manu māti un 1923. gadā aizbrauc ciemā pie viņas uz Poliju. Pēc tam nelegāli uz plosa, kuru latvieši plūdina no Krievijas, pārved jauno sievību uz savām tēva mājām Būmaņu ciemā. Mamma atcerējās, ka plostnieki esot dzīdējuši «Cei mani pār» pār Daugavu». Ar Aglonas Romas katoļu baznīcas vadības atļauju Rudzētu draudzes prievists H. Rimovičs viņus salaužā. Par to tēvs prāvestam samaksā 10 latus un aizved vazu un šablīti.

Ģimenē piedzīst astoņi bērni. Dīvi pirmie dēli mirst pavisam mazji. Vēlāk piedzīst meitas Helēna, Leokādija un Silvija un dēli Jānis, Konstantīns un Edmunds.

Latvijas brīvvalsts laikā tēvs strādā Rudzētu pagasta pašvaldībā — pārsvarā pagasta vecākā amatā. Arī vācu okupācijas laikā viņš šajā amatā strādā pusotru gadu. Tad viņu no darba atbrīvo un soda ar divām nedēļām aresta vai 50 reihsmarkām par vācu iestādžu norādījumu nepildīšanu.

Laimīgi kārtā 1941. gada deportācija mūsu ģimeni neskar. Es 1943. gadā pabeidzu Rudzētu seklasīgo pamatskolu, iestājos Preiļu divgādīgajā lauksaimniecības skolā, ko pabeidzu 1945. gadā. Tūlīt arī iestājos Malnavas lauksaimniecības vidusskolā tehnikumā, ko absolvēju 1948. gadā. Sāku darbu gaitas Viļņu apriņķa Atāsienes valsts starpapgauztu sēkļu inspekcijā par priekšnieku.

Notēģināms sekos.
Publicēšanai sagatavoja L. Kirilova

Latvijas valsts vēstures lappuses šķirstot

Būmaņu dzimtas stāsts

(Notēģināms. Sākums 17. oktobrī)

1949. gada deportācijas skar arī mūsu ģimeni. Vēl pirms 25. martā apcietina māti, māsas Silviju un Leokādiju (viņu čekisti pagēmu tieši no stundas Līvānu vidusskolas 10. klase) un brāli Edmundu, salādē lopu vagonos Līvānu stacijā un izsūtā uz Tomskas apgabala Pišķino Troickij rajonu.

Tēvs 24. martā bija izbraucis uz Rīgu. Viņš koptnīnē apmeklēja manu brāli Konstantīnu, kurš mācījās arodskolā. Tēvs sēdējis un sarunājies ar dēlu par to, ko darīt, jo arī Rīgā jau notikušas deportācijas. Tajā laikā Konstantīna istabas biedri skatījušies pa logu un ieraudzījuši, ka pāri pagalam uz koptnīni nāk čekisti. Konstantīns paslēpies zem gultas. Istabas biedri samelojuši, ka viņš aizgājis uz kino. Tēvs nolēmis, ka ģimene apcietināta, tāpēc abi ar dēlu devušies uz mātes dzimteni, to Polijas daļu, ko okupējuši PSRS.

Konstantīns pēc vairākiem mēnešiem atgriezās Rīgā, kur turpinā mēnešiem at-Rīgas vagonu rīcībā. Par pretvalstisku darbību viņu 1950. gadā notiesā uz 15 gadiem stingrā režīma nomētnē. 1953. gadā čeka sadzen pēdas arī tēvam un pa etapu nosūtā viņu pie ģimenes uz Sibīriju. Māsu Helēnu apcietina 1949. gada 26. martā un aizved uz Viļņu apriņķa policiju.

Tajā dienā es atrados Viļņos. Nakti stacijā, gaidot Maskavas vilciena pienākānu, mani pēc skolasbiedra malnavieša Valerijana Logina uzrādījuma apcietina čekas vienības virsnieki un aizved uz iecirkni. Tur mani izkrata, atņem dokumentus, tad sastāda protokolus, kurus es nevarēju izlasīt. Ģimenes aresta telpu pirti, kur redzu arī citus arestētos, tajā skaitā mūsu Helēnu. No turienes arī sākas mūsu abu Golgātas ceļš uz «varen plašo dzimteni».

Ešelonu (62 vagonos) sakomplektē Rēzeknes 2. stacija. Tas bija pēdējais vergu ešelons no Latvijas, kur pārsvarā atradās no ģimenēm atpalikušie. Latvijas robežu pārbraucam 30. martā pulksten 10.30. Ceļā pavadām divas nedēļas. Galamērķis ir Omska. Tas nomalē pretu stacijā mūs salādē kravas mašīnas. Apšardzes pavadītā braucam visu nakti pa līrisus upes labo krastu līdz Molotovas rajona centram apmēram 100 kilometrus. Ap vienpadsmitiem dienā zirgu un buļļu pajūgos sabrauc «vertgiris» — kolhoza priekšsēdētāji un briģadieri. Viņi izvēlas nākamos vergus, izvelošies jaunākos un spēcīgākos. Komendantī katram kolhozam un upsiedri arī pa kādai ģimenei, kurā bija sirmgalviņi, bērni, slimi.

Es pratu krievu valodu, tāpēc uz ielas gāju klāt vietējiem un noskaidroju labākos un slīktošos kolhozus Molotovas rajonā. Mūs, trīdesmit sešus izslīftos, savērgēji rajona labākā kolhoza «Jautrā dzīves» vadīja.

Mēs ar mūsu kolhozā strādājiem lauku darbos. Es — traktorū briģādē par piekabīnātāju un ražas novākšanas laikā par kombainiera palīgu. Strādājiem līdz rudenim, tad noskaidrojām savu piederīgo atrašanās vietu. Pamācām, ka mūs aizveda uz Tomskas apgabala Pišķino Troickij rajona kolhozu «Pirmais maijs» (Pervij maj) pie mūsu ģimenes.

Biju piekabīnātājs, uzskaitvedis, traktorists un beidzot kombainieris. 1950. un 1951. gadā sešus mēnešus mācījōs kombainieru kursus un pēc tam strādāju četrus sezonas. Pēc Staļina nāves strādāju par kolhoza «Ziemeļu tautā» (Severnaja tautā) agronomu. Vēlāk kolhoza «Krievskaja» par labu darbu tiku apbalvots ar medaļu «Par jauno zemju apgādāšanu». Par augustu ražu sasniegšanu līkopnībā 1956. gada sūpētū Vissavienības lauksaimniecības izstādes mazo zelta medaļu.

Vairākkārt rakstījām prasības par atbrīvošanu, bet vienmēr saņēmām atteikumus. Vēlāk, arhīvā izskatot Būmaņu ģimenes lietu, at-

radu 1957. gada 12. februārī Rudzātu ciema padomes toreizējiem valsts drošības orgāniem izsniegtu izziņu, kurā teikts, ka Būmaņu ģimene ir «kulaki», jo viņiem piederējuši 17 hektāri zemes un divi zirgi, ka viņi izmantojuši svešu darbspēku, bet Pēteris Būmanis bijis pretvalstiski noskaņots, naidīgi izturējies pret padomju varu, kā arī vācu okupācijas laikā sadarbojies ar vāciešiem. Līdz ar to ģimenes atgriešanās Latvijā nav vēlama.

Pateicoties šim «rūpēm», mūsu ģimēni no uzskaites noņēma tikai 1957. gada aprīlī. Tomēr, saņemot atbrīvošanas dokumentus, mums visiem bija jāparakstās, ka mēs nebrīkstam atgriezties dzimtajā vietā un piedrīkstam kompensāciju par atgēmtu, pretējā gadījumā mums no jauna draud represijas.

Tādēļ uz Latviju 1957. gada 26. jūnijā izbraucām tikai trijādā — es un manas māsas Helēna un Leokādija. Pārējie ģimenes locekļi palika Sibīrijā, viņi atgriezās Latvijā pēc gada. Latvijā ieradāmies 6. jūlijā. Rīgā mūs sagaidīja brālis Konstantīns, kurš bija atbrīvots pēc vairākiem koncentrācijas nomēnē pavadītiem gadiem. Mēs viņu tikko paziņām, tā bija pārvērties — novecojis, vājš, upsaldētu, bakurētāinu seju.

Rēķt apmetāmes pie paziņām, un es sāku meklēt savai profesijai atbilstošu agronoma darbu. Apmeklēju vairākas saimniecības, kurās bija vajadzīgi agronomi. Kad tur ieradās un parādījā dokumentus, tad man teica, pameklējiet darbu citā vietā. Tā es gandrīz divus mēnešus nobraukāju apkārtnē, nesaprazdams, ka mums, bijušajiem izslībtajiem, kā pretvalstiskiem elementiem neuztīcas, ka mēs esam ot-

Pateicoties tēva paziņām P.Brūverim (bijušās Rudzētu pagasta valdes ilgdzēdjam loceklim), iekārtojōs darbā Līvānu spirta rūpnīcā par izēvīvelu sagādes daļas vadītāju. Pēc gada biju spiests meklēt darbu citur, jo atteicos sadarboties ar vietējiem drošības orgāniem un braukt uz Rudzētiem izspiegt vietējos iedzīvotājus, tas ir, būt par čekas agentu. Vēl šodien mums nav skaidri to dienu dramatiskie notikumi.

1959. gada maijā sāku strādāt Lubezeres padomju saimniecībā. Tur ar mani notika traģisks negadījums uz ceļa, pēc kura divus gadus biju otrās grupas invalīds. Šajā laikā sāku mācīties Latvijas Lauksaimniecības akadēmijas neklātieņē, kuru absolvēju 1966. gadā. No 1961. gada strādāju Oktes padomju saimniecībā, Laidzes lauksaimniecības tehnikumā un dārzenju šķirnes sēkļu starprajonu nodalā Talsos. 1961. gadā arī nodibināju ģimēni.

1973. gadā mani paaugstināja darbā un pārcēla uz Rīgu, kur strādāju par galveno agronomu kartupeļu sēklaudzēšanā dārzenju šķirnes sēkļu Latvijas republikāniskajā apvienībā. No turienes arī aizgāju pensijā 1988. gadā. Pēc tam vēl četrus gadus nostrādāju Salaspils Botāniskajā dārzā. Kopš 1992. gada dzīvoju puša rokām būvētā ģimenes mājā Kņegumā. Kopā ar sievu rūsināmies dārznā un vadām savas dienas. Tomēr māja un dārzs nespeļ aizņemt visu laiku un interesi.

1994. gada rudenī sāku Rudzētu pagasta vēstures izpēti. Pateicoties savas ģimenes atbalstam, kā arī Rudzētu pagasta tagadējo un bijušo iedzīvotāju un pagasta vadības atsaucībai, esmu izdevis vairākas grāmatas.

«Pateicoties» okupācijas varai, es un mani pieredzīgi uz visiem laikiem esam zaudējuši savu dzimto pusi. To vienmēr atceros ar sāpēm sirdī. Tagad jau mēs visi esam dzīvē iekārtojušies un atgriezīties tēva mājas vairs nav iespējams. Manu radu vīdī no okupācijas varām cietušas atspodesmit ģimenes (81 cilvēks). Tajā skaitā trīs krievu vacu armijā, 18 miruši Krievijas lēģeros un izsūtījūmā.

Jānis Būmanis
1998. gada jūlijā

aresta telpu pirti, kur redzu arī citus arestētos, tajā skaitā mūsu Helēnu. No turienes arī sākas mūsu abu Golgātas ceļš uz «varen plašo dzimteni».

Ešelonu (62 vagonus) sakomplektē Rēzeknes 2. stacijā. Tas bija pēdējais vergu ešelonš no Latvijas, kur pārsvarā atradās no ģimenēm atpalikušie. Latvijas robežu pārbraucam 30. martā pulksten 10.30. Ceļā pavadām divas nedēļas. Galamērķis ir Omska. Tas nomalē preču stacijā mūs salādē kravas mašīnās. Apsardzes pavadībā braucam visu nakti pa Irtišas upes labo krastu līdz Molotovas rajona centram apmēram 100 kilometrus. Ap vienpadsmitiem dienā zirgu un buļļu pajūgos sabrauc «vergturi» — kolhozu priekšsēdētāji un brigadierī. Viņi izvēlas nākamos vergus, izveloies jaunākos un spēcīgākos. Komendantī katram kolhozam uzspieda arī pa kādai ģimenei, kurā bija sirmgalvjī, bērni, slimie.

Es pratu krievu valodu, tāpēc uz ielas gāju klāt vietējiem un noskaidroju labākos un sliktākos kolhozus Molotovas rajonā. Mūs, trīsdesmit sešus izsūtītos, savervēja rajona labākā kolhoza «Jautrā dzīve» vadība.

Mēs ar mūsu kolhozā strādājām lauku darbos. Es — traktoru brigādē par piekabinātāju un ražas novākšanas laikā par kombainiera palīgu. Strādājām līdz rudenim, tad noskaidrojām savu piederīgo atrašanās vietu. Panācām, ka mūs aizveda uz Tomskas apgabala Piškino Troickij rajona kolhozu «Pirmais maijs» (Pervij maj) pie mūsu ģimenes.

Biju piekabinātājs, uzskaitvedis, traktorists un beidzot kombainieris. 1950. un 1951. gadā sešus mēnešus mācījos kombainieru kursus un pēc tam strādāju četras sezonas. Pēc Staļina nāves strādāju par kolhoza «Ziemeļu taiga» (Severnaja taiga) agronomu. Vēlāk kolhozā «Krupskaja» par labu darbu tiku apbalvots ar medaļu «Par jaunu zemju apgūšanu». Par augstu ražu sasniegšanu linkopībā 1956. gadā saņēmu Vissavienības lauksaimniecības izstādes mazo zelta medaļu.

Vairākkārt rakstījām prasības par atbrīvošanu, bet vienmēr saņēmām atteikumus. Vēlāk, arhīvā izskatot Būmaņu ģimenes lietu, at-

Pateicoties tēva paziņam P.Brūverim (bijušās Rudzētu pagasta valdes ilggadējam loceklim), iekārtojos darbā Livānu spirta rūpnīcā par izejvielu sagādes daļas vadītāju. Pēc gada biju spiests meklēt darbu citur, jo atteicos sadarboties ar vietējiem drošības orgāniem un braukt uz Rudzētiem izspiegot vietējos iedzīvotājus, tas ir, būt par čekas aģentu. Vēl šodien mums nav skaidri to dienu dramatiskie notikumi.

1959. gada maijā sāku strādāt Lubezeres padomju saimniecībā. Tur ar mani notika traģisks negadījums uz ceļa, pēc kura divus gadus biju otrās grupas invalīds. Šajā laikā sāku mācīties Latvijas Lauksaimniecības akadēmijas neklātienē, kuru absolvēju 1966. gadā. No 1961. gada strādāju Oktes padomju saimniecībā, Laidzes lauksaimniecības tehnikumā un dārzu šķirnes sēklu starprajonu nodaļā Talsos. 1961. gadā arī nodibināju ģimeni.

1973. gadā mani paaugstināja darbā un pārcēla uz Rīgu, kur strādāju par galveno agronomu kartupeļu sēklaudzēšanā dārzu šķirnes sēklu Latvijas republikāniskajā apvienībā. No turienes arī aizgāju pensijā 1988. gadā. Pēc tam vēl četrus gadus nostrādāju Salaspils Botāniskajā dārzā. Kopš 1992. gada dzīvoju paša rokām būvētā ģimenes mājīnā Ķegumā. Kopā ar sievu rušināmies dārzīnā un vadām savas dienas. Tomēr māja un dārzs nespēj aizņemt visu laiku un interesi.

1994. gada rudenī sāku Rudzētu pagasta vēstures izpēti. Pateicoties savas ģimenes atbalstam, kā arī Rudzētu pagasta tagadējo un bijušo iedzīvotāju un pagasta vadības atsaucībai, esmu izdevis vairākas grāmatas.

«Pateicoties» okupācijas varai, es un mani piederīgie uz visiem laikiem esam zaudējuši savu dzimto pusi. To vienmēr atceros ar sāpēm sirdī. Tagad jau mēs visi esam dzīvē iekārtojušies un atgriezies tēva mājās vairs nav iespējams. Manu radu vidū no okupācijas varām cietušas astoņpadsmit ģimenes (81 cilvēks). Tajā skaitā trīs krituši vacu armijā, 18 miruši Krievijas lēģeros un izsūtījumā.

Jānis Būmanis
1998. gada jūlijā